

## **მსოფლიო ეკონომიკაზე კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობის გავლენა და თანამედროვე ტენდენციები**

**თინათინ გუგუშაშვილი**

ედ, ანსუ-ს ასოცირებული პროფესორი

**ნანა ბენიძე**

ედ, ანსუ-ს ასოცირებული პროფესორი

**ჯამბული ბინაძე,**

ედ, ანსუ-ს ასოცირებული პროფესორი

მსოფლიო მეურნეობის განვითარების თანამედროვე ეტაპზე საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობების განვითარების ძირითადი ფაქტორია ქვეყნის ფარგლებს გარეთ კაპიტალის გატანა.

თანამედროვე პირობებში კაპიტალის საერთაშორისო მიგრაციის პროცესში ვლინდება რიგი ტენდენციები, რომელთაგან შეიძლება გამოვყოთ შემდეგი: სახელმწიფო კაპიტალის გატანა იზრდება უფრო მცირე ტემპებით, კერძო კაპიტალთან შედარებით; კაპიტალის მსხვილი იმპორტიორები გახდნენ აშშ, დაახლოებით 5 მლ ამერიკელი მუშაობს სანარმოებში, რომელიც ეკუთვნის უცხოელ კომპანიებს; მკაფიოდ იკვეთება ტენდენცია კაპიტალის მიგრაციის შემხვედრი მოძრაობისა განვითარებული მრეწველობის ქვეყნების ფარგლებში. მთელი საზღვარგარეთული ინვესტიციების 70% მეტი მოდის განვითარებული სამრეწველო ქვეყნებზე: კაპიტალის ექსპორტიორებად გვევლინებიან რიგი განვითარებადი ქვეყნები (სინგაპური, სამხრეთ კორეის რესპუბლიკა, საუდის არაბეთი, ბრაზილია და სხვა);

კაპიტალის მიგრაციის პროცესში ერთვებიან ყოფილი სოციალისტური ქვეყნები, ისეთები, როგორიცაა: პოლონეთი, უნგრეთი, ჩეხეთი, რუსეთი და სხვა ქვეყნები.

კსმ (კაპიტალის საერთაშორისო მიგრაცია) ჩამოყალიბება და განვითარება მოხდა გაცილებით მოგვიანებით, საერთაშორისო ეკონომიკური ურთიერთობებში, ვიდრე ისეთი ფორმებისა, როგ-

ორებიცაა: საერთაშორისო ვაჭრობა საქონლით, საერთაშორისო სამუშაო ძალის მიგრაცია. რამდენადაც კაპიტალის ექსპორტის შესაძლებლობის აღმოცენება შესაძლებელია მხოლოდ მისი მნიშვნელოვანი დაგროვებით ქვეყანაში.

I ეტაპი იწყება კაპიტალის პირველადი დაგროვებით პროცესების დამთავრებით და წარმოების კაპიტალისტური ურთიერთობების ჩამოყალიბებით - XVII-XVIII საუკუნეების მიჯნაზე და გაგრძელდა XIX საუკუნემდე. მოცემულ ეტაპს უწოდებენ „კაპიტალის გატანის ჩასახვის ეტაპს“. მიმდინარე პროცესებს ზუსტად ასახავს ტერმინი „კაპიტალის გატანა“, რამდენადაც უკანასკნელი მიგრირებდა მხოლოდ ერთი მიმართულებით (მეტროპოლიიდან კოლონიაში) და ატარებდა შეზღუდულ და შემთხვევით ხასიათს.

II ეტაპი - XIX საუკუნის ბოლოდან XX საუკუნის შუახანებამდე, ე. ი. მსოფლიო მეურნეობაში წარმოების კაპიტალისტური ურთიერთობების განვითარების კვალობაზე. კაპიტალის გატანის პროცესი ხორციელდებოდა სამრეწველო და განვითარებად ქვეყნებს შორის. მოცემულ მომენტში კაპიტალის გატანა გახდა ტიპური, განმეორებითი და შეიძლება ამ ეტაპს ვუწოდოთ „კაპიტალის გატანის ეტაპი“.

ამგვარად, კაპიტალის გატანა - ეს არის მოცემული ქვეყნის ეროვნული ბრუნვიდან კაპიტალის ნაწილის ამოღების პროცესი და მისი გადატანა ფულად ან სასაქონლო ფორმაში სხვა ქვეყნის საწარმოო პროცესში უფრო მაღალ მოგების მიღების მიზნით.

III ეტაპი - XX საუკუნის 50-60 წლებიდან კაპიტალის საერთაშორისო გადაადგილების ევოლუციური ეტაპი, რომელიც გრძელდება დღემდე და იწოდება ტერმინით „კაპიტალის საერთაშორისო მიგრაცია“. ამის მიზეზი რამდენიმეა. პირველ რიგში კაპიტალის გატანას ახორციელებენ არა მარტო განვითარებული სამრეწველო ქვეყნები, არამედ მრავალი განვითარებადი ქვეყანა და ყოფილი სოციალისტური ქვეყნები. მეორე, ქვეყნები ერთდროულად ხდებიან კაპიტალის ექსპორტიორებიც და იმპორტიორებიც.

მესამე, კაპიტალის ექსპორტი იწვევს კაპიტალის მოცულობით მნიშვნელოვან უკუ მოძრაობას. კერძოდ, კრედიტებზე პრო-

ცენტების, სამენარმოე მოგების, აქციებზე დივიდენდების სახით. მაგალითად, უცხოურ კრედიტებზე პროცენტების გადახდით.

ზემოთქმულიდან გამომდინარე, კაპიტალის საერთაშორისო მიგრაცია - ეს არის კაპიტალის შემხვედრი მოძრაობა მსოფლიო მეურნეობის სხვადასხვა ქვეყანას შორის, მათი სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების დონეების მიუხედავად, რომელსაც მოაქვს მესაკუთრეებისათვის დამატებითი შემოსავალი.

ესმე ობიექტური საფუძველია მსოფლიო მეურნეობაში ქვეყნების ეკონომიკების არათანაბარი განვითარება, რომელიც პრაქტიკაში გამოიხატება შემდეგში:

- სხვადასხვა ქვეყანაში კაპიტალის დაგროვების უთანაბრობა და ზოგიერთ ქვეყანაში მათი „შეფარდებითი სიჭარბე“;

- კაპიტალზე მოთხოვნა-მიწოდების არათანხვედრა.

კაპიტალის საერთაშორისო მიგრაციაზე აგრეთვე გავლენას ახდენს ფაქტორების ორი ჯგუფი:

1) ეკონომიკური ხასიათის ფაქტორები (წარმოების განვითარება და ეკონომიკური ზრდის ტემპების ხელშეწყობა, ღრმა სტრუქტურული ძვრები, როგორც მსოფლიო ეკონომიკაში ასევე ცალკეული ქვეყნების ეკონომიკაში (განსაკუთრებით მეცნიერული ტექნიკის პროგრამების ზემოქმედება და მომსახურების მსოფლიო ბაზრის განვითარება); წარმოების საერთაშორისო სპეციალიზაცია და კოოპერაციის გაღრმავება; მსოფლიო ეკონომიკის ტრანსნაციონალიზაცია (ასე მაგ., აშშ ტრანსნაციონალური კომპანიების საზღვარგარეთული ფილიალების წარმოების მოცულობა 4-ჯერ აჭარბებს სასაქონლო ექსპორტის მოცულობას თვით ამერიკიდან); წარმოების ინტერნაციონალიზაცია და პროცესების ინტეგრირება;

2) კაპიტალის პოლიტიკური ხასიათის ფაქტორები (ექსპორტ-იმპორტის ლიბერალიზაცია; თავისუფალი ეკონომიკური ზონები; ოფშორული ზონები და სხვა); „მესამე სამყაროს“ ქვეყნებში ინდუსტრიალიზაციის პოლიტიკა; ეკონომიკური რეფორმების გატარება და ა. შ.

კაპიტალის ექსპორტის განხორციელებისას სუბიექტები

ხელმძღვანელობენ ეკონომიკური მიზნობრიობით, კერძოდ:

- დამატებითი მოგების მიღება;
- სხვა სუბიექტებზე კონტროლის დამყარება;
- პროტექციონისტული ბარიერების შემოღება;
- წარმოების დაახლოება გასაღების ახალ ბაზრებთან;
- უახლეს ტექნოლოგიებთან დასაშვებობა (მაგ., აქციების

საკონტროლო პაკეტის შეძენის მეშვეობით);

● საწარმო საიდუმლოებების შენახვის გზით საზღვარგარეთ ფილიალების შექმნა, მაგ., იაპონური საავტომობილო კონცერნი „ტოიოტა“, შევიდა რა ამერიკის ბაზარზე, არჩია შეექმნა საკუთარი ფილიალი, „ჯენერალ მოტორსთან“ გაერთიანების მაგივრად, თუმცაღა, ბოლო ვარიანტი იყო უფრო უკეთესი, რამდენადაც ამ შემთხვევაში „ტოიოტას“ წარმოების საიდუმლო გაიშიფრებოდა.

● საგადასახადო გადახდების ეკონომია, განსაკუთრებით საწარმოებს შექმნისას ან რეგისტრაციისას ოფშორულ ზონებში და თეზებში;

- გარემოს დაცვაზე ხარჯების განწვეის ეკონომია და სხვა.

ახლა განვიხილოთ რაში მდგომარეობს კაპიტალის იმპორტის ეკონომიკური მიზანშეწონილობა:

● ძველი და ახალი წარმოებების განვითარების შესაძლებლობები;

- დამატებითი სავალუტო რესურსების მოზიდვა;
- სამეცნიერო ტექნიკური პოტენციალის გაფართოება;
- დამატებითი სამუშაო ადგილების შექმნა.

ქვეყნების მონაწილეობა კსმ აისახება რიგ მაჩვენებლებში. გამოყოფენ აბსოლუტურ მაჩვენებლებს, მაგალითად, კაპიტალის ექსპორტის მოცულობა, კაპიტალის იმპორტის მოცულობა, კაპიტალის ექსპორტ-იმპორტის სალდო, ქვეყნების უცხოური კაპიტალით ფუნქციონირებად საწარმოთა რიცხვი და სხვა. გამომდინარე სალდოდან, მსოფლიო მეურნეობის ქვეყნები კლასიფიცირდება როგორც კაპიტალის ექსპორტიორები (იაპონია, შვეიცარია) და იმპორტიორი ქვეყნები (აშშ, დიდი ბრიტანეთი) და

ქვეყნები თანაბარი წონასწორობით (გერმანია, საფრანგეთი).

მაჩვენებლების სხვა ჯგუფია - შეფარდებითი, რომლებიც უფრო რეალურად ასახავენ კსმ ძალთა თანაფარდობას და ქვეყნის დამოკიდებულებას კაპიტალის ექსპორტ-იმპორტისაგან. მათ შორისაა:

1) კაპიტალის იმპორტის კოეფიციენტი (კიკ), რომელიც ასახავს უცხოური კაპიტალის წილს (უკ) ქვეყნის მშპ-ში

$$კიკ = \frac{უკ}{მშპ} \times 100\%$$

2) კაპიტალის ექსპორტის კოეფიციენტი (კეკ) ასახავს საექსპორტო კაპიტალის (სკ) ფარდობას ქვეყნის მშპ-თან

$$კეკ = \frac{სკ}{მშპ} \times 100\%$$

3) სხვა ფარდობითი მაჩვენებლები - ნაციონალურ წარმოებაში უცხოური ან შერეული კომპანიების წილი, უცხოური ინვესტიციების ჯამი ქვეყნის მოსახლეობის რაოდენობის მიხედვით და სხვა.

დაწყებული გასული საუკუნის 70-იანი წლებიდან კაპიტალის ბაზრების ინტერნაციონალიზაციის პროცესი ვლინდება კაპიტალის მოცულობის მუდმივ ზრდაში, რომელიც „გადადინდება“ საბაზრო ეკონომიკის ქვეყნებს შორის. ამაზე მეტყველებს პირდაპირი და პორტფელური ინვესტიციების ზრდა, გრძელვადიანი და მოკლევადიანი კრედიტების მოცულობის ზრდა, ოპერაციების ზრდა ევროვალუტის ბაზარზე და სხვა.

ეს ზემოქმედება უპირველესად ვლინდება, იმაში, რომ კაპიტალის მიგრაცია ხელს უწყობს მსოფლიო ეკონომიკის ზრდას. კაპიტალი გადაკვეთს საზღვრებს უკეთესი პირობების ძიებაში. უცხოური ინვესტიციების მოზიდვა ქვეყანა რეციპიენტისათვის ხელსაყრელია საწარმო კაპიტალის არასაკმარისობის შემთხვევაში, აუმჯობესებს საინვესტიციო პირობებს და ზრდის ეკონომიკის ტემპებს.

კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობა ზრდის საქონელგაცვლას ქვეყნებს შორის, მათ შორის შუალედური პროდუქტებით საერთაშორისო კორპორაციების ფილიალებში, აუმჯობესებს საერთაშორისო ვაჭრობას. ფინანსური ბაზრების ინტერნაციონალიზაციის პირობებში კაპიტალის საერთაშორისო წარმოება უზრუნველყოფს საერთაშორისო ეკონომიკური კავშირების მექანიზმებს და იგი უფრო ეფექტური ხდება, სხვა მხრივ, არაკონტროლირებადი კაპიტალის გადადინება იწვევს საგადასახდელო ბალანსების წონასწორობის დარღვევას, რასაც მივყავართ ქვეყნების სავალუტო კურსების მნიშვნელოვან რყევებთან.

თამაშობს რა მსოფლიო ეკონომიკის განვითარებაში მასტიმულირებელ როლს, კაპიტალის საერთაშორისო მოძრაობა იწვევს სხვა შედეგებს ქვეყნებისათვის კაპიტალის ექსპორტიორები არიან ისინი თუ იმპორტიორები.

კაპიტალის ექსპორტიორი ქვეყნებისათვის უარყოფითი შედეგების მომტანია შემდეგი მომენტები:

- საზღვრებს გარეთ კაპიტალის გატანა უცხოური ინვესტიციების არაადეკვატური მოზიდვის შემთხვევაში იწვევს გამტანი ქვეყნების ეკონომიკის განვითარების შეფერხებას;

- ქვეყანა-ექსპორტიორში მატულობს დასაქმების პრობლემები;

- აისახება უარყოფითად ქვეყნის საგადასახდელო ბალანსზე. ქვეყნებს, რომლებსაც „შემოაქვთ“ კაპიტალი აქვთ შემდეგი დადებითი შედეგები:

- კაპიტალის რეგულირებული იმპორტი ქვეყნის-კაპიტალის რეციპიენტის-ეკონომიკურ ზრდას უწყობს ხელს;

- მოზიდული კაპიტალი ქმნის ახალ სამუშაო ადგილებს;

- უცხოურ ინვესტიციებს მოაქვთ ახალი ტექნოლოგიები;

- მოზიდული კაპიტალით ხდება ქვეყანა რეციპიენტის საგადასახდელო ბალანსის გაუმჯობესება.

მაგრამ, თავის მხრივ უცხოური კაპიტალის მოზიდვასაც ახასიათებს რიგი უარყოფითი შედეგები, მათ შორის: მოზიდული კაპიტალის ნაკადი „ცვლის“ ადგილობრივ კაპიტალს, იყენებს რა მის

უმოქმედობას და აძევებს მას მომგებიანი დარგებიდან. გარკვეულ პირობებში ამან შეიძლება მიგვიყვანოს ქვეყნის ცალმხრივ განვითარებამდე და მისი ეკონომიკური უსაფრთხოების რღვევამდე; კაპიტალის იმპორტი ხშირად დაკავშირებულია ქვეყანა-რეციპიენტის ბაზარზე იმ საქონლის შეღწევით, რომლებმაც უკვე გაიარეს სასიცოცხლო ციკლი და მოხსნილია წარმოებიდან სხვა მიზეზების გამო.

- სასესხო კაპიტალის იმპორტი იწვევს ქვეყნის საგარეო ვალის ზრდას.

- ფინანსური კრიზისების და საფონდო ბაზრებიდან მკვეთრი სპეკულაციური კაპიტალის გადინება სერიოზულად არღვევს ვალუტების სტაბილურობას და საერთო ფინანსურ-ეკონომიკურ სიტუაციას ქვეყანაში.

- საერთაშორისო კორპორაციების მიერ ტრანსფერული ფასების გამოყენება ქვეყანა-რეციპიენტისათვის იწვევს საგადასახადო შემოსულობებში და საბაზო მოსაკრებლებში დანაკარგებს.

მიუხედავად ჩვენს მიერ ზემოთ ჩამოთვლილი მომენტებისა, მსოფლიო მეურნეობაში კაპიტალის მიგრაციის პროცესი შეუქცევადია და იგი დინამიურად ვითარდება. კაპიტალის საერთაშორისო მიგრაციას აქვს რეალიზაციის მთელი რიგი ფორმები და თითოეული ფორმა მიგრაციული კაპიტალისა შეიძლება დავახასიათოთ განსაზღვრული ნიშნებით. ასე მაგ., საერთაშორისო პრაქტიკაში სახელმწიფო კაპიტალი გადის უფრო ხშირად სასესხო ფორმით, ხოლო კერძო და გრძელვადიანი კაპიტალი - სამეწარმეო ფორმით. ამდენად, „მიგრაციაში“ მყოფი კაპიტალის 50% მეტი მსოფლიო მეურნეობაში ეკუთვნის კერძო სუბიექტებს - ესაა კორპორაციები, ტრანსნაციონალური კორპორაციები, საპაიო, სადაზღვევო, საინვესტიციო და საპენსიო ფონდები და სხვა.

ზემოთქმულიდან ნათლად ჩანს, რომ კაპიტალის საერთაშორისო მიგრაციის პროცესი ძალზე დინამიურია და დღეისათვის მან შეიძინა რიგი ახალი თვისებები, რაც ჩვენი სამომავლო კვლევის საგანია.

**РЕЗЮМЕ**

**ВЛИЯНИЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ДВИЖЕНИЯ  
КАПИТАЛА НА МРОВОЙ ЭКОНОМИКИ И  
СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ**

**Тинатин Гугешашвили, Нана Бенидзе, Джамбул Бицадзе**

Международная миграция капитала это движение капитала между странами, включающее экспорт, импорт капитала и его функционирование за рубежом.

В настоящее время в процессе международной миграции капитала проявляется ряд устойчивых тенденций, из которых можно выделить следующие: вывоз государственного капитала, растет меньшими темпами по сравнению с экспортом частного капитала. крупным импортером капитала стал США. Примерно 5 млн. американцев работают сейчас на предприятиях, принадлежащих иностранным компаниям. Четко прослеживается тенденция перекрестной миграции капитала в рамках промышленно развитых стран. На долю промышленно развитых стран приходится более 70% всех иностранных инвестиций. В качестве экспортеров капитала выступает ряд развивающихся стран (Сингапур, Саудовская Аравия, Бразилия и ряд других). Все большее в процессе миграции капитала вовлекаются бывшие социалистические страны, такие, как Польша, Венгрия, Чехия, Россия и другие страны СНГ.